

І. М. Грідіна
Т. М. Іванець
М. В. Булик

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОПОЗИЦІЙНИХ ПАРТІЙ В ЯПОНСЬКІЙ ПАРТІЙНІЙ СИСТЕМІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена аналізу особливостей розвитку опозиційних партій в контексті трансформаційних процесів в партійній системі Японії на сучасному етапі. Охарактеризовано особливості формування Демократичної партії Японії (ДПЯ) після реформи виборчого законодавства та встановлення змішаної виборчої системи в Японії у 1994 році.

Визначені прорахунки діяльності ДПЯ в період знаходження при владі, зокрема причини та особливості розвитку відцентрових тенденцій у Демократичній партії починаючи з 2017 року. Окреслено ключові чинники успіху правої популістської «Партії реформації Японії» на виборах до палати представників у 2012 році. Робиться висновок, що однією з основних причин розбіжності у політичних програмах провідних партій є ставлення до пацифістської 9 статті конституції.

На підставі аналізу результати виборів до нижньої палати парламенту 2017 та 2021 років, та до верхньої палати парламенту 2019 та 2022 років, охарактеризовано передвиборчі маніфести основних політичних сил. Зосереджено увагу на феномені виборчої коаліції, з якою виступили на виборах ліві опозиційні сили.

Робиться висновок, що характерним для сучасної японської опозиції є відсутність будь-яких засад для співпраці правого та лівого полюсів опозиційних сил. Окреслено, з одного боку, перспективи потенційної можливості формування тимчасової коаліції між правлячим блоком та правим опозиційним центром для прийняття окремих законопроектів, зокрема конституційних змін, а з іншого, неможливість консолідації лівого центру опозиції в найближчій перспективі.

Ключові слова: партійна система, партія, вибори, опозиційна партія, правий популізм.

DOI 10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-69-77

Сучасна японська партійна система продовжує трансформуватися під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх викликів. Внутрішньопартійна криза у Ліберально-демократичні партії Японії (ЛДПЯ) активізувала процеси в опозиційних силах: на політичну арену вийшов цілий ряд опозиційних партій, серед яких можна виділити як праві, так і ліві. І хоча на сьогодні японська опозиція не становить собою єдиної політичної сили, яка б змогла реально протиставити себе ЛДПЯ, однак внутрішньопартійні процеси в опозиції (трансформації, розколи та злиття партій) виступають своєрідним індикатором поточної суспільно-політичної ситуації в Японії та стимулом для подальшої активізації трансформаційних процесів в японській партійній системі.

Розвиток партійних процесів в сучасній Японії є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та закордонних дослідників. Основні тенденції розвитку

японської партійної системи (домінування в політичному житті Японії ЛДПЯ, фракції ЛДПЯ як аналог багатопартійності, традиціоналізм у розподілі електоральних вподобань, характерні риси опозиційних партій на різних етапах) вивчали К. Маеда, Н. Хома, перспективи трансформації японської партійної системи аналізувалися такими дослідниками як К. Мурата, А. Гаундер. Особливості функціонування опозиційних партій лівого спрямування досліджували Х. Кубо, Т. Мацумото, К. Ямомото, характерні риси правих популістських партій в Японії вивчали У. Хансен, Х. Мураками, Т. Іванець. В рамках нашого дослідження ми мали на меті проаналізувати особливості функціонування та взаємодії японських опозиційних партій різного спрямування в контексті подальших трансформаційних процесів в японській партійній системі на сучасному етапі.

Партійна система Японії впродовж тривалого часу характеризувалася домінуванням ЛДПЯ в умовах відсутності опозиційної сили, яка могла б створити їй реальну конкуренцію (за що й отримала неофіційну назву «полупартиїна система»). У 1994 році в Японії було здійснено реформу виборчого законодавства та сформована змішана виборча система, яка передбачала обрання більшості депутатів у одномандатних округах. Нова виборча система мала сприяти подоланню фрагментації опозиції в японській партійній системі, формуванню великих партій та, врешті решт, поступовій трансформації партійної системи Японії у напрямку двопартійності (відповідно до закону М. Дюверже). І дійсно, результатом виборчої реформи стало об'єднання у 1998 році ряду опозиційних сил у єдину Демократичну партію ліберального спрямування (ДПЯ). Її посилення на початку третього тисячоліття дало підстави говорити про можливість формування реальної двопартійної системи в Японії, особливо після перемоги демократів на парламентських виборах до нижньої палати у 2009 році. Однак події наступних років продемонстрували, що японська опозиція пішла шляхом подальшої диференціації та поляризації.

Перебуваючи при владі, ДПЯ продемонструвала свою неспроможність ефективно керувати державою (відсутність ефективно реалізації власних передвиборчих обіцянок, невміння нової влади ефективно та швидко реагувати в кризових умовах, програшна для національних інтересів Японії зовнішня політика, відсутність більшості в місцевому самоврядуванні) що було обумовлено як об'єктивними причинами (наслідки економічної кризи; аварія на Фукусімі; «перекручений парламент», що виник після виборів 2010 року, коли більшість у верхній палаті парламенту отримала ЛДПЯ тощо), так і суб'єктивними (відсутність у демократів досвіду керування державою в умовах тривалого перебування ЛДПЯ при владі, наявність елементів популізму в передвиборчій програмі). Це призвело до катастрофічного падіння рівня підтримки з боку електорату – якщо у 2009 році ДПЯ завоювала 308 місць у нижній палаті парламенту, то вже на наступних виборах 2012 року вона отримала лише 57 депутатських мандатів (Іванець та Лисак, 2020).

Розчарування у Демократичній партії призвело до того, що «плаваючі голоси», на які вона традиційно орієнтувалася, хитнулися в правий бік та виступили на боці новоствореної опозиційної партії правого толку, яка спиралася на ідеї правого популізму – «Партія реставрації Японії». Ця політична сила у 2012 році отримала 28% від загального числа «плаваючих голосів» (традиційна електоральна база ДПЯ) та вивела з-під впливу демократів частину одномандатних округів. За результатами своїх перших парламентських виборів «Партія реставрації Японії» стала другою за чисельністю політичною силою у нижній палаті японського парламенту, поступившись ДПЯ лише трьома мандатами (54 проти 57) (Іванець, 2015, с. 429–433).

Втрата впливу серед виборців призвела до подальших відцентрових тенденцій у Демократичній партії. І вже у 2017 році, напередодні виборів до нижньої палати парламенту, Демократична партія (з березня 2017 року мала назву «Демократична прогресивна партія») розпадається на декілька політичних сил: частина депутатів переходить до більш правої новоствореної «Партії надії», частина об'єднується у «Конституційну демократичну партію», частина йде на вибори як незалежні депутати, а у верхній палаті парламенту ще певний час існує частина депутатів під старою назвою «Демократична прогресивна партія».

Збереження роздробленості японської опозиції можна пояснити низкою факторів. По-перше, треба відзначити, що ліві сили, які виступали опозиційною альтернативою правій консервативній ЛДПЯ, з самого початку не були єдиними в ідеологічному плані. Не дивлячись на втрату провідних позицій, остаточно не пішли з політичної арени колись найвпливовіші японські партії лівого спрямування – Комуністична партія та Соціал-демократична партія. Особливо їх позиції були міцними на регіональному рівні. По-друге, 38% місць до нижньої палати все ж таки обирається за пропорційною системою в багатомандатних округах, що дозволяє малим партіям отримувати представництво (наприклад, Комуністична партія Японії більшість своїх місць отримує саме в пропорційних округах). Щодо верхньої палати, то до її складу за одномандатними округами обирається лише 26% депутатів, решта – за пропорційною системою (40% обирається за загальнонаціональним виборчим округом, 34% – у багатомандатних округах). Звісно, верхня палата має менший вплив у порівнянні з нижньою, але з урахуванням того факту, що відповідно до законодавства політична партія має право отримати державне фінансування у випадку, якщо вона має хоча б одне місце в будь-якій палаті парламенту або отримала не менше ніж 2% голосів виборців, верхня палата стає джерелом фінансування для малих партій, які не можуть отримати місця в нижній палаті, де більшість обирається у одномандатних округах (Maeda, 2023, p. 317–331).

Якщо проаналізувати політичні документи провідних партій Японії, то можна відзначити, що багато позицій в них є схожими та являються або відповіддю на нагальні виклики, що виникають перед суспільством в певний час (подолання наслідків економічної кризи – вибори 2009 року, наслідків аварії на Фукусімі – 2012 рік, наслідків пандемії – 2021 рік), або повним запереченням політичної програми владної партії з метою залучення підтримки електорату, що у ній розчарувався (програма ДПЯ на виборах 2009, 2014 років, програма «Партії реформації Японії» на всіх виборах). На цьому фоні ключові розбіжності, які зафіксовані в партійних документах, стають тими тригерами, які впливають на рівень підтримки електорати. Одним з таких тригерів є відношення до стратегії національної безпеки та оборони, яке в практичному втіленні проявляється у відношенні стосовно 9 статті японської конституції (яка забороняє Японії мати власну армію). Партії правого спрямування (як провладні, так і опозиційні) підтримують перегляд конституції та скасування цієї статті, а по факту просувають ідею збільшення видатків на оборону та більш тісні відносини зі стратегічним союзником – США. Партії лівого спрямування (перш за все соціал-демократи, комуністи) виступають за збереження 9 статті конституції, і відповідно - за більш виважений підхід у відносинах зі США, ліквідацію американських військових баз в Японії. Однак вже на сьогодні єдності у цьому традиційному питанні серед лівої опозиції немає. Наприклад, розкол 2017 року у Демократичній партії відбувся на тлі ставлення до оборонної політики та прихильності ідеї внесення змін до конституції.

«Партія надії» була в оборонному питанні ближчою до ЛДПЯ та правих, «Конституційна демократична партія» та залишки «Демократичної прогресивної партії» виступали за захист конституції та певну дистанцію у відносинах зі США. Так само ближчою до правих «Партія надії» була і у питаннях національної ідентичності. Ці питання не дали змоги партіям об'єднатися. Водночас, що стосується питань економічної політики, децентралізації, імміграційної та соціальної політики – то тут позиції всіх трьох опозиційних сил були близькими. Саме ці спільні підходи не дозволили лівій опозиції остаточно розколотися (Kubo, Matsumoto and Yamamoto, 2022, p. 254–269). Відсутність ідеологічної єдності у лівій опозиції негативним чином впливає на рівень підтримки з боку електорату, який переорієнтовується у тому числі на праві популістські опозиційні партії (що підтверджується результатами виборів).

Вибори до палати представників 2017 року продемонстрували майже рівну підтримку двох основних партій-наступниць «Демократичної прогресивної партії»: «Конституційна демократична партія» отримала 50 місць, «Партія надії» – 55 місць. Загалом, цей розкол пішов на користь демократичним силам, ліквідувавши внутрішні розбіжності у ставленні до оборонної політики. Більш консервативні та центристські сили були об'єднані в рамках «Партії надії», більш ліберальні та прогресивні – в рамках «Конституційної демократичної партії». Однак дуже швидко «Партія надії» почала здавати свої позиції. На виборах до верхньої палати парламенту у 2019 році «Конституційна демократична партія» отримала 32 місця, а «Партія надії» (на той час вже реструктурована у «Демократичну партію для людей») – 21 місце (Murata and Gaunder, 2019). Що ще раз продемонструвало, що включення до політичної програми лівої партії ключових пунктів, притаманних правим партіям, для японської партійної системи є неефективним: для ліво налаштованих виборців «Демократична партія для людей» була занадто правою, тому вони надали перевагу «Конституційній демократичній партії», для право налаштованих виборців занадто лівою, тому вони підтримали «Партію відновлення Японії».

Треба відзначити, що близькість позиції по ряду ключових пунктів та розуміння неможливості протистояти ЛДПЯ сам на сам сприяє об'єднанню опозиційних партій на виборах. Перші спроби підтримки єдиних кандидатів від опозиційних партій були зроблені у 2016 році. На виборах до верхньої палати у 2019 році 5 опозиційних партій: «Демократична конституційна партія» та Комуністична партія (які очолили координацію висунення кандидатів), «Демократична партія для людей», Соціал-демократична партія, «Рейва Сінсенгумі» – підтримали єдиного кандидата у всіх 32 одномандатних округах, та в результаті 10 з цих кандидатів перемогли (Murata and Gaunder, 2019).

Подібну практику щодо висунення єдиних кандидатів в одномандатних округах ліві опозиційні партії продовжили і на виборах до нижньої палати парламенту у 2021 році. Єдині кандидати від опозиції були висунуті більш ніж в 210 одномандатних округах з 289. В рамках співпраці, щоб не створювати конкуренцію, Комуністична партія відкликала 22 кандидати, «Рейва Сінсенгумі» – 7 кандидатів (Nippon.com, 2021).

Перемогу на цих здобула ЛДПЯ (хоча і зменшила кількість своїх представників в нижній палаті парламенту з 284 до 261, однак, не дивлячись на це, вона мала абсолютну стабільну більшість, яка дозволяла головувати та зберігати більшість у комітетах навіть без залучення свого традиційного партнера по коаліції Нової Комейто, яка на цих виборах також зберегла свої позиції (32 місця у

порівнянні з 29 місцями за результатами виборів 2017 року). Водночас, конституційної більшості, яка б дозволила вносити зміни до конституції (310 мандатів), у правлячої коаліції не було. На вибори ЛДПЯ на чолі з Ф. Кісида (який є вихідцем з поміркованої фракції ЛДПЯ «Котікай», що притримується більш центристських позицій, у тому числі не наполягає на негайному скасуванні 9 статті конституції) йшла з програмою, яка передбачала нову форму капіталізму для зменшення нерівності в доходах (альтернатива неолібералізму та дерегулюванню); зростання економіки через зростання споживання (а не через штучне збільшення інфляції, що робилося при С. Абе та призвело до зростання державного боргу, знецінення єни, подорожчання імпортованих товарів); боротьбу з корупцією та бюрократизацією; лобювання інтересів середнього класу, білих комерційців, бізнесу, підтримку корпорацій, які хочуть підвищити заробітну плату; великі інвестиції у науку, технології та університетські дослідження. Також планувалося продовжити переведення економіки на зелені рейки разом зі збереженням ядерної енергетики; активізувати заходи з відродження національного суверенітету Японії, розвитку патріотизму, національної ідентичності; зберегти стратегічну співпрацю зі США, у тому числі залишити на японській території американські бази, посилити співпрацю з Тайванем для протидії загрозі з боку Китаю та Північної Кореї; збільшити оборонний бюджет до 2%; просувати ідею ядерного роззброєння та нерозповсюдження (自由民主党, 2023). (日本維新の会, 2023)

Активно посилила свої позиції правопопулістська «Партія відновлення Японії» (збільшивши кількість місць в нижній палаті парламенту з 11 до 41), яка стояла на своїх традиційних позиціях: децентралізація, збільшення ролі регіонів, зменшення державного та бюрократичного апарату, реформа соціального страхування з урахування збільшення людей похилого віку, зниження податку на споживання, зняття обмеження у 1% на оборонні видатки, безкоштовна освіта (створення рівних можливостей), конституційні реформи тощо (日本維新の会, 2023). Це дозволило їй стати другою за чисельністю опозиційною партією в нижній палаті парламенту після «Конституційної демократичної партії». Цьому успіху сприяло, з одного боку, розчарування в діяльності ЛДПЯ та Нової Комейто, з іншого боку, негативне сприйняття частиною електорату об'єднання на виборах п'яти опозиційних лівих партій (зокрема, включення до цієї коаліції Комуністичної та Соціал-демократичної партій).

Подібні результати стали підтвердженням того, що об'єднання лівої опозиції відбувалося штучно, без урахування настроїв електорату, та виступало лише одним з механізмів виборчого процесу, який дав тимчасовий ефект, однак в результаті призвів до розчарування виборців та падіння рівня підтримки лівих сил.

Таким чином, в японському парламенті знову актуалізувалася альтернативна ЛДПЯ консервативна політична сила правого спрямування. При цьому, не дивлячись на схожі позиції у оборонній сфері, позиції щодо економічних питань у ЛДПЯ та «Партії реформації Японії» дуже різнилися. Це, з одного боку, унеможливило об'єднання правих сил у сталу коаліцію, з іншого - створювало умови для потенційної співпраці щодо реалізації певних законопроектів (у тому числі конституційних) (The Guardian, 2021).

Ліві опозиційні партії, а саме «Конституційна демократична партія», Комуністична партія, Соціал-демократична партія та «Рейва Сінменгумі», ідучи на ці вибори сформували спільну політичну платформу, яка охоплювала наступні напрямки: конституціоналізм, боротьба з пандемією, зменшення економічної нерівності, перехід на альтернативні види енергетики, гендерна рівність та

прозорість уряду. Ці політичні сили орієнтувалися на протидію перегляду Конституції, спрямованого на розширення повноважень уряду, зниження податку на споживання та збільшення податку для багатих, закриття АЕС. (立憲民主党, 2023).

Об'єднання лівих опозиційних партій в сукупності отримало 110 депутатських мандатів, при цьому треба відзначити що найбільш радикальні ліві партії майже зберегли такий же рівень підтримки, як і на минулих виборах: Комуністична партія – 10 місць, Соціал-демократична партія – 1 місце. Нова ліва популістська партія «Рейва Сінсегумі», яка вперше брала участь у виборах до нижньої палати парламенту, отримала 3 депутатських мандати. Більш цікавим є перерозподіл рівня підтримки між «Конституційною демократичною партією», яка стоїть на більш ліберальних позиціях, та «Демократичною партією для людей», яка є наступницею «Партії надії» та дотримується більш консервативної центристської позиції, у тому числі виступає за скасування пацифістського статусу японської конституції. «Конституційна демократична партія» збільшила кількість своїх депутатів з 55 до 96. Водночас «Демократична партія для людей» отримала лише 11 депутатських місць (для порівняння «Партія надії» у 2017 році здобула 50 депутатських мандатів). Тобто, орієнтація на електорат з більш правою позицією виявилася ненадійною – в умовах розчарування в певних кроках партії (у тому числі через коаліцію з радикальними лівими силами) ці виборці швидко переорієнтувалися на альтернативну опозиційну партію правого спрямування («Партію реставрації Японії»).

Таким чином, вибори до нижньої палати парламенту 2021 року продемонстрували, що в японській партійній системі зберігається тенденція до поляризації опозиційних сил.

10 липня 2022 року відбулися вибори до верхньої палати парламенту, на яких переобиралися 125 місць з 248. Явка виборців була дещо вищою, ніж на попередніх виборах до верхньої палати 2019 року (52,05% проти 48,8%). За результатами виборів ЛДПЯ та Нова Комейто мали 119+27=146 депутатських мандатів. «Партія реставрації Японії» отримала 21 місце. Таким чином, праві консервативні сили мали 167 місць (понад двох третин – 67%) в верхній палаті парламенту – тобто конституційну більшість. Ці три партії разом мали також конституційну більшість у нижній палаті парламенту, що, враховуючи схожу позицію щодо конституційних реформ, створювало умови для потенційного створення тимчасової коаліції для внесення змін до конституції (Nippon.com, 2022).

Ліві опозиційні партії на цих виборах не здійснювали такої організованої координації, як на виборах 2019 року. В ряді одномандатних округів між собою боролися представники від різних опозиційних партій лівого толку, що зіграло на користь ЛДПЯ, яка здобула перемогу в 28 округах (у 2019 році таких округів було 22). Також ці вибори продемонстрували подальше зростання, хоч і не таке значне, підтримки «Конституційної демократичної партії» (збільшила кількість місць з 32 до 39) та падіння підтримки «Демократичної партії для людей» (з 21 місця до 11).

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток партійної системи Японії на сучасному етапі характеризується подальшим оформленням двох полюсів опозиції – правого та лівого. На сьогоднішній день характерним для японської опозиції є наступне: відсутність ідеологічних чи будь-яких інших підстав для співпраці полюсів опозиції; можливість формування тимчасової коаліції для прийняття окремих законопроектів між правлячим блоком ЛДПЯ + Нова Комейто та правим опозиційним центром – «Партією реформації Японії»; диференціація лівого центру опозиції (наявність принципових ідеологічних розбіжностей та суперечностей, які не дають можливості найближчим часом об'єднати ліві опозиційні партії в єдину

політичну силу). Серед особливостей опозиційних сил можна виокремити низьку стабільність партій (розколи, злиття, виникнення нових політичних партій перед виборами), використання популістської риторики (як правими, так і лівими), виборчі коаліції – все є результатом того, що опозиційні сили продовжують орієнтуватися на «плаваючі голоси» (електорат, який не є відданим певній політичній силі) та орієнтуватися на ті методи електоральної роботи, які мають ефект саме з цими групами виборців.

Бібліографічний список

- Іванець Т. М., 2015. Партія Реформації Японії як продукт трансформації японської партійної системи: концептуальні засади та ідеологічна платформа. *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць*, 94 (3). с. 429–433.
- Іванець, Т. М. та Лисак, В. Ф., 2020. *Партійні процеси як фактор суспільно-політичного розвитку Японії в останнє десятиріччя епохи Хейсей*. Київ: Видавництво Ліра-К.
- Kubo, H., Matsumoto, T. and Yamamoto, K., 2022. Party switching and policy disagreement: scaling analysis of experts' judgment. *Japanese Journal of Political Science*, 23, pp. 254–269. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1468109922000160>.
- Maeda, K., 2023. Wedge Issue Politics in Japan: Why Not Revising the Constitution is Helping the Pro-Revision Ruling Party. *Journal of East Asian Studies*, 23, pp. 317–331. DOI: <https://doi.org/10.1017/jea.2023.10>
- Murata, K. and Gaunder, A., 2019. RESOLVED: Japan Needs A Two-Party System. *Center for Strategic and International Studies* [online], 2. Available at: <https://www.csis.org/analysis/resolved-japan-needs-two-party-system> [Accessed 30 March 2023].
- Nippon.com, 2021. *Japan's 2021 General Election: Opposition Parties Coordinate Candidates in 200+ Districts for Halloween Contest* [online] October 18. Available at: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01140/> [Accessed 30 March 2023].
- Nippon.com, 2022. LDP, Constitutional Revisionists Strong in 2022 Upper House Election, [online] July 11. Available at: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01380/> [Accessed 30 March 2023].
- The Guardian, 2021. *Japan election: rightwing populists sweep vote in Osaka*, [online] November 1. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/01/japan-election-rightwing-populists-sweep-vote-in-osaka> [Accessed 30 March 2023].
- 日本維新の会, 2023. 政策 [online] Available at: <https://o-ishin.jp/about/> [Accessed 30 March 2023].
- 自由民主党, 2023. 重点政策 [online] Available at: <https://www.jimin.jp/policy/> [Accessed 30 March 2023].
- 立憲民主党, 2023. 政策 [online] Available at: <https://cdp-japan.jp/visions> [Accessed 30 March 2023].

References

- Ivanets, T. M. ta Lysak, V. F., 2020. *Partiyini protsesy yak faktor suspil'no-politychnoho rozvytku Yaponiyi v ostannye desyatyrichchya epokhy Kheysey [Party processes as a factor in socio-political development of Japan in the last decade of the Heisei era.]*. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. (in Ukrainian).

- Ivanets, T. M., 2015. Partiya Reformatsiyi Yaponiyi yak produkt transformatsiyi yapons'koyi partiynoyi systemy: kontseptual'ni zasady ta ideolohichna platforma [The Reformation Party of Japan as a product of the transformation of the Japanese party system: conceptual foundations and ideological platform]. *Hileya: naukovyy visnyk: zbirnyk naukovykh prats'*, 94 (3), pp. 429–433. (in Ukrainian).
- Kubo, H., Matsumoto, T. and Yamamoto, K., 2022. Party switching and policy disagreement: scaling analysis of experts' judgment. *Japanese Journal of Political Science*, 23, pp. 254–269. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1468109922000160>.
- Maeda, K., 2023. Wedge Issue Politics in Japan: Why Not Revising the Constitution is Helping the Pro-Revision Ruling Party. *Journal of East Asian Studies*, 23, pp. 317–331. DOI: <https://doi.org/10.1017/jea.2023.10>
- Murata, K. and Gaunder, A., 2019. RESOLVED: Japan Needs A Two-Party System. *Center for Strategic and International Studies* [online], 2. Available at: <https://www.csis.org/analysis/resolved-japan-needs-two-party-system> [Accessed 30 March 2023].
- Nippon.com, 2021. *Japan's 2021 General Election: Opposition Parties Coordinate Candidates in 200+ Districts for Halloween Contest* [online] October 18. Available at: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01140/> [Accessed 30 March 2023].
- Nippon.com, 2022. LDP, Constitutional Revisionists Strong in 2022 Upper House Election, [online] July 11. Available at: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01380/> [Accessed 30 March 2023].
- The Guardian, 2021. *Japan election: rightwing populists sweep vote in Osaka*, [online] November 1. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/01/japan-election-rightwing-populists-sweep-vote-in-osaka> [Accessed 30 March 2023].
- 日本維新の会, 2023. 政策 [online] Available at: <https://o-ishin.jp/about/> [Accessed 30 March 2023].
- 自由民主党, 2023. 重点政策 [online] Available at: <https://www.jimin.jp/policy/> [Accessed 30 March 2023].
- 立憲民主党, 2023. 政策 [online] Available at: <https://cdp-japan.jp/visions> [Accessed 30 March 2023].

Стаття надійшла до редакції 08.06..2023

**I. Gridina,
T.M.Ivanets,
M. Bulyk**

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF OPPOSITION PARTIES IN THE JAPANESE PARTY SYSTEM AT THE PRESENT STAGE

The article analyzes the peculiarities of the development of opposition parties in the context of transformation processes in the party system of Japan at the present stage. The author characterizes the peculiarities of the formation of the Democratic Party of Japan (DPJ) after the reform of the electoral law and the establishment of a mixed electoral system in Japan in 1994.

The author identifies the miscalculations of the DPJ's activities during the period of its stay in power, in particular, the causes and peculiarities of the development of centrifugal tendencies in the Democratic Party since 2017. The key factors of the success of the right-wing populist "Japan Reform Party" in the 2012 House of Representatives elections are outlined. It is concluded that one of the main reasons for the divergence in the political programs of the leading parties is the attitude to the pacifist Article 9 of the Constitution.

Based on the analysis of the results of the elections to the lower house of parliament in 2017 and 2021, and to the upper house of parliament in 2019 and 2022, the election manifestos of the main political forces are characterized. Attention is focused on the phenomenon of the electoral coalition, which was formed by the left-wing opposition forces.

The author concludes that the modern Japanese opposition is characterized by the absence of any basis for cooperation between the right and left poles of the opposition forces. The author outlines, on the one hand, the prospects for the potential formation of a temporary coalition between the ruling bloc and the right-wing opposition center to pass certain bills, including constitutional amendments, and, on the other hand, the impossibility of consolidating the left-wing center of the opposition in the near future.

Key words: party system, party, elections, opposition party, right-wing populism.